

WOLDMARIA CROCEA EN EPISPHERA FRAXINICOLA, KLEIN MAAR FIJN

Nico Dam en Marjo Dam-Elings,
Chemin des Crosets 17, CH-1804 Corsier-sur-Vevey, Zwitserland

Two Cyphellaceous fungi, both apparently new to the Dutch mycoflora, are described. *Woldmaria crocea*, with warm brown tubular fruitbodies, has been found on dead parts of a fern, probably *Matteuccia struthiopteris*. The second species, *Episphaeria fraxinicola*, was found growing on and between small Pyrenomyces on an Ash branch. Superficially, it resembles *Polydesmia pruinosa*, but has a yellowish hymenium and white hairy outside.

Een grove, maar handige, onderverdeling van de Agaricales maakt simpelweg gebruik van de vorm van de paddestoelen. Plaatjeszwammen en Boleten vormen dan de grootste groepen. De resterende soorten, een relatief klein aantal, vinden een plaats in één van de ietwat buitenissige splintergroepen, met name de secotioïde en de cyphelloïde geslachten. Over de secotioïde soorten willen we het niet hebben; ze lijken trouwens niet in Nederland voor te komen (Arnolds, 1984; Arnolds et al., 1988).

De buitenisigheid van de andere groep, de cyphelloïde paddestoelen ("Cyphella's"), ligt althans ten dele in hun vorm. Cyphella's, schotel-, kom- of buisvormige Basidiomyceten met een min of meer glad, continu hymenium (Agerer, 1978), lijken vaak meer op Ascomyceten dan op Basidiomyceten. Daar komt bij, dat de taxonomische en nomenclatorische problemen binnen deze groep formidabel zijn. Moderne auteurs die althans geprobeerd hebben orde in de chaos te scheppen zijn met name Donk (1951, 1959, 1962), Cooke (1961) en de laatste jaren vooral Agerer (zie bijv. Agerer (1983) en referenties daarin).

Van de verspreiding en dientengevolge het ecologische spectrum van veel Cyphella's is ook relatief weinig bekend. Mogelijk zijn de Cyphella's het slachtoffer van hun eigen, boven al vermelde, vaak misleidende uiterlijk: Aangezien de verdeling van schimmels in (o.a.) Ascomyceten en Basidiomyceten ook ongeveer voor de mycologen zelf opgaat, zou het kunnen dat beide divisies ('Basidiologen' en 'Ascologen') door de Cyphella's gefopt worden en deze laatste dus weinig worden verzameld. Aan de andere kant is het natuurlijk mogelijk dat veel cyphelloïde soorten gewoon echt zeldzaam zijn.

Hoe het ook zij, van de Europese mycoflora maken de Cyphella's slechts een zeer bescheiden deel uit. Moser (1983) bevat op naar schatting ongeveer 2700 Agaricales 32 cyphelloïde soorten. De Standaardlijst (Arnolds, 1984) bevat er 14 (incl. *Henningsomyces candidus*), op een totaal van bijna 1900 Agaricales. Twee soorten die er nog niet in staan willen we hier voorstellen.

Woldmaria crocea (P.Karst.) W.B. Cooke (fig. 1)

Afzonderlijke vruchtlichaampjes buisvormig, klein, tot 3 mm lang, tot 0,5 mm in doorsnede, wand ca. 0,1 mm dik; ze hangen zuiver verticaal aan het substraat in (vrij) dichte bundeltjes van ca. tien tot enkele tientallen exemplaren, zelden solitair. Mond gesloten en spits toelopend bij jonge exemplaren, later afvlakkend en met een kleine, wit gezoomde opening van ca. ¼ mm diameter. Het gehele oppervlak is fijn tot grof vezelig door aanliggende haren en vrij egaal oranjebruin van kleur, aanhechting wat donkerder; de beharing steekt niet over de mond heen. Met subiculum.

Haren onvertakt, cilindrisch, ca. 4 µm in diameter, nogal recht, kaal, alleen aan de basis wat dikwandig, bleek geelbruin, met basale gesp en enkele secundaire septen. Tramahyfen verkleefd, strikt parallel aan de as van het vruchtlichaam, met gespen, overwegend hyalien maar de buitenste hyfen bleek geelbruin. Geen cystiden gezien. Basidiën clavaat, bijv. 8 x 30 µm, met basale gesp, 4-sporig. Sporen slank spoelvormig, vaak iets S-vormig, glad, kleurloos, dunwandig, inhoud meestal met één grote druppel, afmetingen (3-)3,4 x 4,5(-5) x (9-)10-13 µm (incl. apiculus), gemiddelde $Q=2,9$, niet amyloïd.

Vindplaats: Botanische tuin van de Katholieke Universiteit in Nijmegen, op "stoelen" en bovengrondse worteluitlopers van (waarschijnlijk) Struisvaren (*Matteucia struthiopteris* (L.) Todaro); augustus 1989.

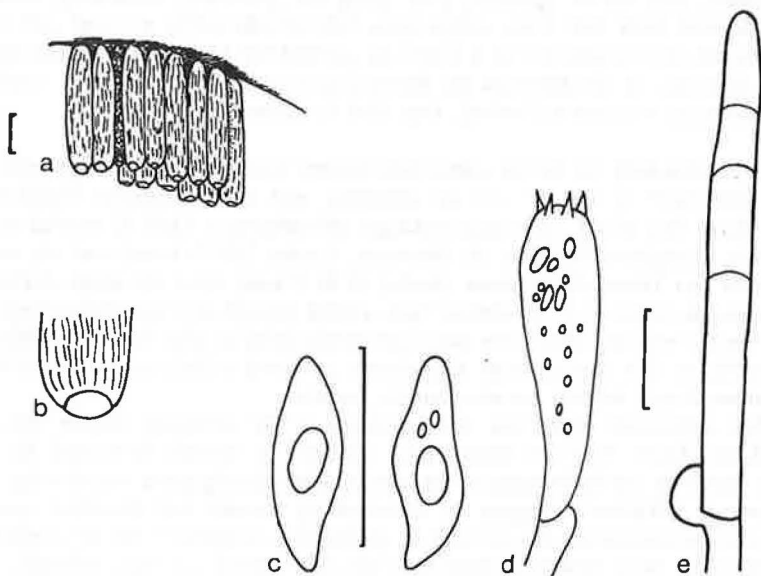

Fig. 1. *Woldmaria crocea*: a. vruchtlichamen (maatbalkje is ca. 1 mm.); b. detail; c. sporen; d. basidium; e. haar. Maatbalkje is 10 µm.

Woldmaria crocea is een schitterende paddestoel en de moeite van enig zoeken ruimschoots waard. Twee dingen kunnen daarbij behulpzaam zijn: de soort lijkt uitsluitend op Struisvaren gevonden te worden en schijnt, waar haar gastheer voorkomt, niet zeldzaam te zijn (Woldmar, 1954). Eenmaal gevonden zou de determinatie geen probleem moeten zijn, hoewel de soort niet in 'Moser' staat. Karakteristiek zijn de hangende, buisvormige, warm oranjebruine vruchtlichaampjes en de slanke, spoelvormige sporen. Een kleurenplaat is te vinden in Poelt & Jahn, plaat 31.

***Episphaeria fraxinicola* (B. & Br.) Donk (fig. 2)**

Vruchtlichaampjes ondiep komvormig, nooit geheel vlak uitspreidend, zich sluitend bij droogte; klein, tot 0,7 mm diameter, solitair groeiend. Hymenium glad, bleek gelig, bruin gepuncteerd door sporen (loep!). Buitenkant wit, duidelijk ruw door aanliggende haren, die iets over de rand heen kroezen.

Haren cilindrisch of iets versmallend naar de top, 2-3 μm in diameter, top afgerond, over de hele lengte grof korrelig geïncrusteerd (incrustatie kleurloos en snel oplopend in 3% HCl en in Melzer, niet in 10% ammoniak en in water), dunwandig, overwegend hyalien maar vaak wat gelig bij de basis. Hyfen dunwandig, hyalien (maar soms zitten er amorfe klodders geelbruin spul tussen), niet verkleefd; alle septen met gespen. Geen cystiden gezien. Basidiën plomp knotsvormig, bijv. 9 x 24 μm , 4-sporig. Sporen overwegend amandelvormig in zij-, eivormig in vooraanzicht, variabel, met kleine apiculus, glad, gelig tot geelbruin, dikwandig, zonder kiempore hoewel vaak met dunwandige apex, inhoud olie-achtig en vaak met een amorfe druppel, afmetingen 4,5-5,5 x 6,5-8 μm , gemiddelde $Q=1,5$, zwak amyloïd.

Vindplaats: In een kleibosje bij Beneden Leeuwen (Betuwe), op en rondom Pyrenomyceten op een dunne Essetak. Leg. Rob Gorissen, november 1989.

In tegenstelling tot de als eerste beschreven soort is *Episphaeria fraxinicola* wel een "fopzwam" in de zin van de inleiding, met de ascomyceet *Polydesmia pruinosa* (B. & Br.) Boud. als (oppervlakkige) dubbelganger. Ook *E. fraxinicola* is slechts karig vertegenwoordigd in de literatuur. Cooke (1961) beschouwt de soort als synoniem met *Phaeosolenia densa* (Berk.) W.B. Cooke, maar de enige overeenkomst tussen die soort en *E. fraxinicola* lijkt, eerlijk gezegd, dat het allebei Cyphella's zijn. Verder zijn ons alleen een beknopte beschrijving in Ellis & Ellis (1988) en de beschrijvingen van het geslacht *Episphaeria* in Donk (1962) en Singer (1975) bekend; afbeeldingen hebben we niet kunnen vinden.

Een interessant punt van onze collectie is de amyloïde reactie van de sporen. Zowel Donk (l.c.) als Singer (l.c.) noemen de sporen inamyloïd. In het algemeen wordt de amyloïde reactie van sporen, een blauwig grijze verkleuring van de sporewand in Melzer's reagens, als kenmerk bij soorten met kleurloze sporen gebruikt. Als de sporewand van zichzelf al gekleurd is, verdoezelt dat de eventuele extra verkleuring door Melzer's. Niettemin was aan sporen uit onze collectie een amyloïde reactie te zien. De duidelijkste resultaten kregen we door een preparaatje in 10% ammoniak te maken (gedroogd materiaal!) en dan, terwijl je blijft kijken

naar een groepje sporen, een druppel Melzer's onder het dekglasje door te laten vloeien. De verkleuring was zwak, maar onmiskenbaar.

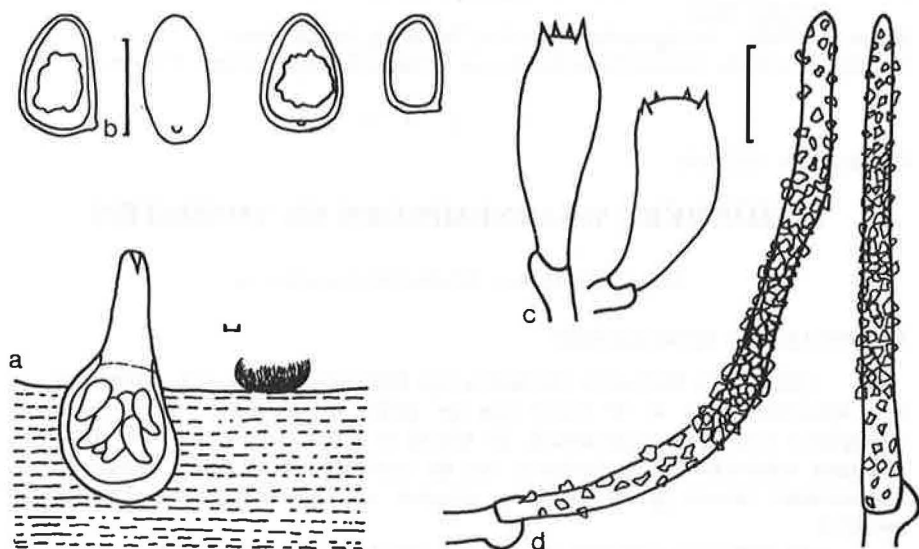

Fig. 2. *Episphaeria fraxinicola*: a. vruchtlichaam (maatbalkje is 0,1 mm); b. sporen (maatbalkje 5 μ m); c. basidia; d. haren (maatbalkje 10 μ m).

De twee hier beschreven soorten hebben niet veel gemeen, behalve dat ze mooi zijn om te zien en een specifiek substraat bewonen. Beide punten gelden voor meer Cyphella's. Daarom misschien een advies aan Basidiologen: Neem eens een Asco mee!

LITERATUUR

- Agerer, R. (1978). *Lachnella - Crinipellis, Stigmatolemma - Fistulina*: Zwei Verwandtschaftsreihen? Z. Mykol. 44: 51-70.
- (1983). Typusstudien an Cyphelloiden Pilzen IV: *Lachnella* Fr. s.l. Mitt. Bot. Staatss. München 19: 163-334.
- Arnolds, E. (1984). Standaardlijst van Nederlandse macrofungi. Coolia 26 (Supplement).
- Arnolds, E., Jansen, E., Keizer, P.J., & Veerkamp, M. (1988). Standaardlijst van Nederlandse macrofungi. Supplement 1.
- Cooke, W.B. (1961). The Cyphellaceous Fungi. Beih. Sydowia 4.
- Donk, M.A. (1951). The generic names proposed for Hymenomycetes - 1, "Cyphellaceae". Reinwardtia 1: 199-220.
- (1959). Notes on "Cyphellaceae" - 1. Persoonia 1: 25-110.
- (1962). Notes on "Cyphellaceae" - 2. Persoonia 2: 331-348.
- Ellis, M.B. & Ellis, J.P. (1988). Microfungi on miscellaneous substrates. London.

- Moser, M. (1983). Die Röhrlinge und Blätterpilze. In H. Gams, Kleine Kryptogamenflora Band IIb/2, 5e Aufl.
- Poelt, J. & Jahn, H. (zonder jaartal). Collection des Documents d'Histoire Naturelle: Champignons. Paris.
- Singer, R. (1975). The Agaricales in Modern Taxonomy, 3rd ed. Vaduz.
- Woldmar, S. (1954). *Solenia crocea* Karst. - en förbisedd Svampart. Friesia 5: 96-98.

Coolia 34: 26 - 27. 1991.

BIJZONDERE WAARNEMINGEN EN VONDSTEN

Samengesteld door Machiel E. Noordeloos

Van het *Agaricus geesterani*-front

Tijdens een Surinaams festival in het Bijlmerpark begin juli, stonden er op een houtsnipperpad, in de buurt van de plek van vorig jaar, weer tientallen exemplaren van *Agaricus geesterani*. Er waren er nogal wat omvergeschopt omdat een paar schakelkasten ten behoeve van de stroomvoorziening bijna boven op de paddestoelen waren gezet. Gelukkig stonden er nog voldoende onbeschadigd overeind.

Opmerkelijk gemaakt door een vriend die in het Rembrandtpark in Amsterdam-West een paar grote champignons had gezien, ging ik de volgende dag even kijken. Ook hier, vlak langs het pad, *Agaricus geesterani* met 4 exemplaren. Het lijkt er sterk op dat deze nieuwkomer vast besloten is om zich in Nederland blijvend te vestigen.

Rob Chrispijn, Vledderveen

Even een vlekje wegwerken....

Om een witte vlek op de uurhokkenkaart van mycologisch onderzocht Nederland weg te werken, kwamen we terecht in het land van Maas en Waal. In een verwaarloosde boomgaard viel het oog van Marjo op een kratje met openhaardhout. Op het hout was niet veel te verhapstukken, maar wel kleefde er aan één stammetje een vreemd gevormd vodge papier, waaraan we niet goed konden zien of het een paddestoel was, of een stukje van een oud wespennest. Het zag er in elk geval verdacht uit en werd voor alle zekerheid mee naar huis genomen. Thuis werd het vodge herkend als een stukje papier met daarop een *Phellinus*, maar nadere determinatie leverde een niet vaak voorkomend probleem op. In de kleine Kryptogamenflora van Jülich wordt namelijk gevraagd om voor het substraat te kiezen tussen loof- of naaldhout, en daar zit je dan met je restant van een papieren zak. Door beide mogelijkheden na te gaan (ook papier moet ergens van gemaakt zijn), kwam *Phellinus contiguus* uit de bus. Even een vlekje wegwerken.....

Rob Gorissen, Wijchen & Marjo Dam, Corsier sur Vevey (Zwitserland)